

KELETAS KONSTITUCINĖS KONTROLĖS ASPEKTŲ ŠVEICARIJOS KONFEDERACIJOJE, AUSTRIJOS RESPUBLIKOJE IR VOKIETIJOS FEDERACINĖJE RESPUBLIKOJE

Milda Vainiūtė (†)

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Viešosios teisės institutas

Kristina Kenstavičienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Viešosios teisės institutas
Elektroninis paštas k.kenstaviociene@mruni.eu

Pateikta 2024 m. rugpjūčio 24 d., parengta spaudai 2024 m. lapkričio 8 d.

DOI: 10.13165/JUR-24-31-2-05

Santrauka. Straipsnyje analizuojama Šveicarijos Konfederacijos, Austrijos Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos konstitucinės justicijos institucijų sudarymo tvarka, taip pat reikalavimai asmenims, siekiantiems tapti konstitucinio teismo teisėjais. Be to, nagrinėjama ne tik pasirinktų valstybių konstitucinės justicijos institucijų kompetencija, bet ir apžvelgiamas per pastaruosius metus teismuose išnagrinėtų bylų kiekis, pobūdis ir nagrinėjimo trukmė. Galiausiai straipsnyje pateikiama Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutarimas, kuriame atskleidžiama Konstitucinio Teismo teisėjo nešališkumo ir nušalinimo nuo bylos nagrinėjimo doktrina, kuri aktuali ne tik konstituciniams teismams, bet ir bendrosios kompetencijos teismams. Konstitucinio teismo teisėjų nešališkumo doktrina atskleidžia, kad teisėjo iki paskyrimo į teisėjo pareigas kaip įgalioto atstovo dalyvavimas ankstesnėje procedūroje tais pačiais teisiniais klausimais ar vien dalyvavimas teisėkūros procese ir mokslinės nuomonės išreiškimas savaime negali sukelti jokių abejonių dėl nešališkumo.

Reikšminiai žodžiai: Konstitucija; konstitucinė kontrolė; konstitucinės kontrolės institucijos.

Įvadas

Šiuolaikinė demokratinė valstybė jau neįsivaizduojama be vieno svarbiausių paprastai pačiose konstitucijose įtvirtinto instituto – konstitucinės kontrolės instituto, kurio tikslas – konstitucijos apsauga. Neginčytina, kad „Konstitucijos apsauga būtina siekiant užtikrinti joje įtvirtintas vertybes, konstitucinių garantijų realumą, konstitucijos, kaip aukščiausiosios teisės, viršenybę nacionalinės teisės sistemoje, jos tiesioginį taikymą“¹. Svarbu tai, kad konstitucinė kontrolė, kaip minėta, užtikrina ne tik konstitucijos viršenybę, bet saugo ir individą, jei valstybė neteisėtai veiksmais pažeidžia jam konstitucijoje garantuojamas teises.

Žinoma, kad teisinių konstitucijos apsaugos priemonių gali būti įvairių. Demokratinėse valstybėse paprastai tai atlieka konstitucinės kontrolės (justicijos) institucijos. Visuotinai pripažįstama, kad konstitucinės kontrolės pradžia – JAV teisinėje sistemoje, kuri apibūdinama kaip bendrosios teisės tradicija.

Įvardijant tai, koks teismas yra kompetentingas spręsti konstitucinės kontrolės klausimus, teisinėje literatūroje aptinkama įvairių terminų. Antai nurodoma, kad skiriami du konstitucinės kontrolės modeliai: amerikietiškas, kurio pagrindinis bruožas yra tas, kad konstitucinius ginčus sprendžia bendrosios kompetencijos teismai nagrinėdami administracines, civilines, baudžiamąsias bylas, ir europietiškas, kurio esmė yra ta, kad konstitucinę kontrolę įgyvendina ne bendrosios kompetencijos teismai, bet specialūs konstituciniai teismai arba konstitucinės tarybos². Kiti autoriai nurodo, kad gali būti skiriama koncentruota ir difuzinė konstitucinė justicija. Koncentruotos konstitucinės kontrolės atveju iš visų teismų išskiriamas konstitucinis teismas, kuris sprendžia įstatymų konstitucingumo klausimus. Tokia sistema, bet kita ko, įtvirtinta Vokietijos Federacijoje Respublikoje (Federalinis Konstitucinis Teismas), Austrijos Respublikoje (Konstitucinis Teismas), Italijoje (Konstitucinis Teismas). Ir priešingai, esant difuziniam konstitucinės kontrolės modeliui, kuris, pavyzdžiui, veikia Jungtinėse Valstijose arba Šveicarijos Konfederacijoje, iš esmės visi teismai sprendžia ir teisės aktų atitikties konstitucijai klausimus, jei jie iškyla nagrinėjant konkrečias bylas. Paminėtose valstybėse aukščiausieji teismai (Aukščiausiasis Teismas, Federalinis Teismas) sprendžia ne tik konstitucinius klausimus, bet ir civilinius, baudžiamuosius ir administracinius ginčus³.

Reikia pasakyti, kad Lietuvoje esama autorių, kurių mokslinio tyrimo objektas – konstitucinė justicija, tačiau tokio pobūdžio klausimai dažnai aptariami kitų klausimų kontekste⁴, taigi išsamesnių tyrinėjimų šia tema vis dėlto pasigendama. Kai kurie su Šveicarijos, Austrijos ir Vokietijos konstitucinės justicijos institucijomis susiję klausimai analizuoti prof. dr.

1 Dariusis Beinoravičius ir kt., *Lyginamoji konstitucinė teisė. Vadovėlis* (Vilnius: Registrų centras, 2016), 171.

2 Toma Birmontienė ir kt., *Lietuvos konstitucinė teisė. Vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001), 414–415.

3 Giovanni Biaggini et al., *Staatsrecht. 3., aktualisierte und ergänzte Auflage* (Zürich/St Gallen: Dike Verlag AG, 2021), 420.

4 Pvz., Dariusis Beinoravičius ir kt., *Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos. Mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012).

Mildos Vainiutės darbuose⁵, konstitucinės justicijos sampratą ir tipologiją yra atskleidusi Dovilė Pūraitė-Andrikienė⁶. Apie Šveicarijos Federalinį Teismą rašė P. Tschannen⁷, Austrijos Konstitucinį Teismą tyrė L. K. Adamovich, B.-Ch. Funk, G. Holzinger, S. L. Frank⁸, o Vokietijos Federalinį Konstitucinį Teismą analizavo A. Katz⁹, I. von Münch, U. Mager¹⁰, H. W. Arndt, W. Rudolf¹¹. Pasakytina, kad tema vis dėlto nenagrinėta kompleksiskai. Siekiant nors iš dalies užpildyti šią spragą, šio mokslinio straipsnio tyrimo objektu pasirinkta konstitucinės kontrolės institucijų apžvalga Šveicarijos Konfederacijoje, Austrijos Respublikoje ir Vokietijos Federacinėje Respublikoje.

Pagrindiniai motyvai, nulėmę tokį pasirinkimą, yra tai, kad Šveicarija yra valstybė, pasirinkusi amerikietiškaį, arba difuzinį, konstitucinės kontrolės modelį. Žinoma, kad toks modelis veikia ir Jungtinėse Valstijose. Jis autorių jau yra nagrinėtas, tačiau svarbu ir aktu- alu išanalizuoti ir kitų valstybių, taip pat ir Šveicarijos konstitucinės kontrolės koncepciją. Austrijos konstitucinės kontrolės modelis kaip tyrinėjimų objektas yra svarbus pirmiausia dėl to, kad ši valstybė yra europietiškojo konstitucinės kontrolės modelio kūrėja. Todėl šis modelis neatsitiktinai dar vadinamas austriškuoju modeliu. O Vokietijos Federacinėje Respublikoje veikiantis Federalinis Konstitucinis Teismas kaip mokslinio tyrinėjimo objektas aktualus pirmiausia dėl jam suteiktų plačių įgaliojimų ir turtingos konstitucinės jurisprudencijos.

Šio mokslinio straipsnio tikslas – išnagrinėti konstitucinės kontrolės institucijas Šveica- rijos Konfederacijoje, Austrijos Respublikoje ir Vokietijos Federacinėje Respublikoje. Šiam tyrimo tikslui pasiekti darbe analizuojama minėtų trijų valstybių konstitucinės justicijos institucijų sudarymas, kompetencija, priimami teisės aktai, taip pat pastarųjų metų bylų pobūdis.

Darbe taikyti šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė, sisteminis metodas, deskriptyvinis ir apibendrinimo metodai.

- 5 Milda Vainiutė, „Austrijos Respublikos konstitucinė sistema“, iš *Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012); Milda Vainiutė, „Vokietijos Federacinės Respublikos konstitucinė sistema“, iš *Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012); Milda Vainiutė, „Austrijos Respublika (pratarinė)“, iš *Pasaulio valstybių konstitucijos: moksliskai komentuoti vertimai. I tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016); Milda Vainiutė, „Šveicarijos Konfederacija (pratarinė)“, iš *Pasaulio valstybių konstitucijos: moksliskai komentuoti vertimai. III tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016); Milda Vainiutė, „Vokietijos Federacinė Respublika (pratarinė)“, iš *Pasaulio valstybių konstitucijos: moksliskai komentuoti vertimai. III tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016).
- 6 Dovilė Pūraitė-Andrikienė, „Konstitucinės justicijos procesas Lietuvoje: optimalaus modelio paieška“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017).
- 7 Pierre Tschannen, *Staatsrecht der Schweizerischen Eidgenossenschaft* (Bern: Stämpfli Verlag AG, 2004).
- 8 Ludwig K. Adamovich, Bernd-Christian Funk, Gerhart Holzinger, Stefan Leo Frank, *Österreichisches Staatsrecht, Band 3: Staatliche Organisation. Lehrbuch, 3. Auflage* (Wien, New York: Springer-Verlag, 2014).
- 9 Alfred Katz, *Staatsrecht: Grundkurs im öffentlichen Recht, 12., überarbeitete Auflage* (Heidelberg, 1994).
- 10 Ingo von Münch, Ute Mager, *Staatsrecht I: Staatsorganisationsrecht unter Berücksichtigung der europarechtlichen Bezüge. 7., völlig neubearbeitete Auflage* (Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2009).
- 11 Hans Wolfgang Arndt, Walter Rudolf, *Öffentliches Recht: Grundriss für das Studium der Rechts- und Wirtschaftswissenschaften. 15., überarbeitete Auflage* (München: Verlag Franz Vahlen, 2007).

1. Konstitucinė kontrolė Šveicarijos Konfederacijoje

Pirmiausia pasakytina tai, kad dabartinė Šveicarijos Konfederacijos Konstitucija buvo priimta referendumu 1999 m. balandžio 18 d.¹² ir įsigaliojo 2000 m. sausio 1 d.¹³ „Šveicarijos Konstitucijoje įtvirtinti keturi esminiai principai, sudarantys Šveicarijos Konfederacijos valstybinės santvarkos ir politinės visuomenės pamatus: Šveicarija yra demokratinė, federalinė, socialinė ir laisva teisinė valstybė, kuri sutvarkyta remiantis valdžių padalijimo principu.“¹⁴

Pagal šią Konstituciją sukonstruotam konstitucinės kontrolės modeliui yra būdinga tai, kad, kaip minėta, šioje šalyje, skirtingai negu daugelyje kitų valstybių, nėra specialaus konstitucinio teismo. Konstitucinės justicijos funkcijas Šveicarijoje atlieka įvairios teisminės institucijos įvairiomis procedūromis, todėl tokia sistema vadinama „difuzine“¹⁵. Ją pirmiausia įgyvendina Federalinis Teismas (vok. *Bundesgericht*)¹⁶, taip pat kantonų¹⁷ teisminės institucijos, kurios turi teisę tikrinti, ar kantonų teisė atitinka federalinę Konstituciją. Ši funkcija Šveicarijoje yra apribota, nes Federalinio Susirinkimo ir Federalinės Tarybos¹⁸

12 „Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999“, AS 1999 2556, SR-Nummer101, žiūrėta 2024 m. vasario 20 d., <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/de>.

13 Aptariama šiuo metu galiojanti Konstitucijos 2024 m. sausio 1 d. redakcija.

14 Giovanni Biaggini et al., *Staatsrecht. 3., aktualisierte und ergänzte Auflage* (Zürich/St.Gallen: Dike Verlag AG, 2021), 99.

15 Pierre Tschannen, *Staatsrecht der Schweizerischen Eidgenossenschaft* (Bern: Stämpfli Verlag AG, 2004), 184.

16 Šveicarijos Federalinis Teismas buvo įkurtas 1848 m., remiantis 1848 m. rugsėjo 12 d. federaline šalies Konstitucija. Anuomet Federalinio Teismo uždutis buvo vykdyti teisingumą tiek, kiek jis patenka į federacijos kompetenciją. Tačiau Federalinio Teismo galios tuo metu buvo ribotos. Jame pirmiausia buvo nagrinėjami civiliniai ginčai tarp kantonų ir su federacija, politiniai nusikaltimai prieš federaciją ir federalinėje konstitucijoje garantuojamų pagrindinių teisių pažeidimai tiek, kiek tokius ieškinius jai perdavė nagrinėti Federacinis Susirinkimas (parlamentas). Jį sudarė vienuolika nenuolatinių teisėjų, kurie posėdžiavo šalies sostinėje arba, jei to reikėjo nagrinėjant bylas, kitoje Prezidento nurodytoje vietoje. 1875 m. Federalinis Teismas tapo nuolatiniu teismu dėl naujų kompetencijų, kurios jam buvo priskirtos 1874 m. gegužės 29 d. federalinėje Konstitucijoje. Žr.: „Die Geschichte des Bundesgerichts“, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://www.bger.ch/index/federal/federal-inherit-template/federal-status/federal-geschichte.htm>.

17 Pagal Konstitucijos preambulę ir jos 1 straipsnį Šveicarijos federalizmo pagrindą sudaro du elementai: Šveicarijos tauta ir kantonai. Būtent jie yra aukščiausioji valdžia, galinti keisti Konstituciją, todėl suverenūs yra ir kantonai, ir visa tauta. Konstitucijos 1 straipsnyje yra įtvirtintas ir kantonų, kaip lygių Federacijos narių, principas. Šiuo metu pagal Konstitucijos 1 straipsnį Šveicarijos Konfederaciją sudaro 16 kantonų.

18 „Šveicarijos Konstitucijoje yra įtvirtintas valdžių padalijimas, kuriam pirmiausia būdinga tai, kad parlamentui – Federaliniam Susirinkimui (*Bundesversammlung*) – kitų valdžių (Bundesrato ir Federalinio teismo) atžvilgiu suteikiama viršenybė. Tai liudija Konstitucijos 148 straipsnio 1 dalis, kurioje yra nustatyta, kad Federalinis Susirinkimas, išskyrus tautai ir kantonams suteiktas teises, Federacijoje vykdo aukščiausią valdžią. Tai paaiškinama tuo, kad ji renka Tautą ir kad jam priskirti ypatingi įgaliojimai įstatymų leidybos ir priežiūros srityse, tačiau tai nereiškia, kad Federalinis Susirinkimas gali duoti nurodymus Bundesratui ir Federaliniam teismui. Taigi ši nuostata, išreiškianti parlamento viršenybę, nekeičia valdžių padalijimo principo, kuris nuo seno yra Šveicarijos Konstitucijos pagrindas, esmės.“ (Milda Vainiūtė, „Šveicarijos Konfederacija (pratarmė)“, iš *Pasaulio valstybių konstitucijos: moksliskai komentuoti vertimai. III tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 809).

Federacinės valstybės legitimumo pagrindą sudaro tauta ir valstybė sudarantys subjektai, todėl Federalinis Susirinkimas turi garantuoti dvejopą reprezentaciją. Atsižvelgiant į tai, Federalinį Susirinkimą sudaro dveji rūmai: Nacionalinė Taryba (vok. *Nationalrat*) ir Kantonų Taryba (vok. *Ständerat*); abeji rūmai yra lygūs (148 str. 2 d.). Taigi dvejų rūmų parlamentas yra Šveicarijos kaip federacinės valstybės išraiška. Šis modelis buvo perimtas iš Jungtinių Valstijų, kur parlamentą – Kongresą – sudaro dveji rūmai: Atstovų rūmai ir Senatas.

aktai negali būti skundžiami Federaliniam Teismui, tačiau išimtis numato įstatymas (Konstitucijos 189 str. 4 d.). Taigi gali būti skundžiami individualaus pobūdžio aktai, o Federalinio Susirinkimo ir Federalinės Tarybos įstatymai ir nutarimai nėra abstrakčios normų kontrolės objektas. O Federalinio Susirinkimo ir Federalinės Tarybos nutarimai, kai jie taikomi konkrečiu atveju, gali būti tikrinami dėl jų atitikties aukštesnės galios Federacijos teisei ir tarptautinei teisei. Tai yra implikuota jau minėto difuzinio (decentralizuoto) konstitucinės kontrolės modelio, kuris taikomas Šveicarijoje. Taigi Federaliniam Teismui gali būti teikiami keturių rūšių skundai: dėl civilinės teisės, baudžiamosios teisės, viešosios teisės ir subsidiarumo klausimų¹⁹.

Taigi Šveicarijos konstitucinės justicijos koncepcijos esmė yra individualių teisių apsauga, taigi tuo pačiu metu Federalinis Teismas saugo teisinės valstybės principo esmę. Be to, konstitucinė justicija atlieka yra svarbi užtikrinant demokratinės ir federalinės valstybės principus. Paskutiniaisiais dešimtmečiais sprendžiami ir tarptautinės teisės bei šalies teisės derinimo klausimai.

Šveicarijai kaip federacinei valstybei labai svarbu, kad Federalinis Teismas pagal Konstitucijos 189 straipsnio 2 dalį gali spręsti kylančius konfliktus tarp Federacijos ir kantonų arba kantonų ginčus. Taip užtikrinama federalinės teisės viršenybė kantonų teisės atžvilgiu, vienodas federalinių įstatymų taikymas 26 Šveicarijos kantonuose, jų autonomiškumas, derinama kantonų teisėkūra ir kt. Federalinis Teismas taip pat sprendžia teisinius ginčus tarp piliečių, piliečių ir valstybės. O nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. Federalinis Teismas taip pat vykdo administracinę duomenų apsaugos priežiūrą Federaliniame baudžiamajame teisme, Federaliniame administraciniame teisme ir Federaliniame patentų teisme.

Nors Konstitucijos 189 straipsnyje nustatytas Federalinio Teismo įgaliojimų katalogas, vis dėlto pagal šio straipsnio 3 dalį šis sąrašas nėra baigtinis, nes įstatymu gali būti nustatomos ir kitos Federalinio Teismo kompetencijos.

Pasakytina, kad Konstitucijos 191 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta, jog dėl tam tikrų sričių įstatymas gali numatyti, kad kreiptis į Federalinį Teismą negalima.

Atskleidžiant išsamiau tai, kas pasakyta, akcentuotina, kad gali būti išskiriamos įvairios konstitucinės kontrolės rūšys, kurias galima skirstyti pagal tyrimo objektą, kompetentingą teismą ir tyrimo laiką. Pagal tyrimo objektą gali būti individualaus teisės akto kontrolė ir teisės akto normų kontrolė. Pirmuoju atveju tikrinamas teisės taikymo aktas, kai konkrečiu atveju gali būti ribojamos pagrindinės teisės (Konstitucijos 36 str.), taip pat kai pažeidžiamos procesinės garantijos. O normų kontrolės atveju tikrinamas ne individualus teisės aktas, bet teisės norma. Čia skiriama abstrakčioji ir konkrečioji teisės aktų kontrolė. Abstrakčiosios kontrolės atveju tikrinamas galimai konstitucijai prieštaraujantis teisės aktas, o konkrečiosios – teisės aktas, kurio pagrindu buvo priimtas individualus teisės aktas. Pabrėžtina, kad Šveicarijoje kantonų nutarimus kaip abstrakčios teisės normų objektus Federaliniam Teismui pradėta kęsti jau XIX amžiuje, nors šis kontrolės būdas Vakarų Europos šalyse paplito tik po Antrojo pasaulinio karo, o Centrinėje ir Rytų Europoje – po 1989

19 Skundai dėl civilinės teisės ir baudžiamosios teisės neaptariami.

metais įvykusių reformų.

Kai kalbama apie konkrečią normų kontrolę, tikrinama atitiktis aukštesnės galios teisės normai, tačiau ji gali būti nebūtinai konstitucinio lygmens. Viena vertus, tokį teisės normų hierarchinį santykį suformuoja teisės aktų teisinė galia (konstitucija – įstatymas – nutarimas), kita vertus, federacinė valstybės sąranga (federacinė teisė – kantonų teisė – savivaldos teisė). Pastaruoju atveju federacinis lygmuo yra aukštesnis: pavyzdžiui, kantono įstatymas negali prieštarauti ne tik Federacijos Konstitucijai, įstatymams, bet ir federacijos nutarimui. Konstitucijos 49 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad federacijos teisė yra viršesnė už prieštaraujančią kantonų teisę. To paties valstybės lygmens atveju galioja teisės aktų galios hierarchijos taisyklė.

Abstrakčios normų kontrolės objektai gali būti kantonų teisės aktai (įstatymai ir nutarimai), jais gali būti ir savivaldos teisės aktai bei teisės aktai, sudaryti tarp kantonų. O Federacijos teisės aktai (federaliniai įstatymai ir nutarimai) negali būti kaip abstrakčios normų kontrolės objektai. Taip pat negali būti skundžiamos ir kantonų konstitucinės normos, nes jų konstitucingumą tikrina Federacinis Susirinkimas. Būtent Konstitucijos 172 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad Federacinis Susirinkimas užtikrina kantonų konstitucijas. Šiame kontekste paminėtina ir Konstitucijos 51 straipsnio 2 dalis, kurioje įtvirtinta, kad kantonų konstitucijos turi garantuoti Federacijos buvimą. Federacija jas garantuoja, jeigu jos neprieštarauja Federacijos teisei.

Būtina pabrėžti, kad pagal Konstitucijos 190 straipsnį, kuriame nustatyta, kad federaliniai įstatymai ir tarptautinė teisė Federaliniam Teismui ir kitoms teisė taikančioms institucijoms yra saistanti. Ir tai reiškia federalinių įstatymų *imunizavimą*²⁰. Federalinis Teismas turi teisę tikrinti, ar federaliniai įstatymai atitinka Konstituciją, tačiau, kaip minėta, tik konkrečios kontrolės atveju. Nustačius, kad jie neatitinka Konstitucijos, jų netaikyti negalima. Tai reiškia teisinės valstybės principo, palyginti su demokratijos principu, apribojimą²¹. Taigi Konstitucijos 190 straipsnyje nustatytas reikalavimas taikyti, o ne draudimas tikrinti konstitucingumą. Federaliniam Teismui nedraudžiama kritikuoti federalinius įstatymus, tą jis kartais daro²². Tačiau jis vis tiek privalo taikyti įstatymus. Federalinio Teismo sprendimai tampa teisiškai privalomi jų priėmimo dieną, o jų paskelbimo atidėjimo galimybė nenumatyta.

Federalinis Teismas paprastai nagrinėja teisinius klausimus, o faktinių aplinkybių nenustato iš naujo, išskyrus tuos atvejus, jei žemesnės instancijos teismas faktines aplinkybes aiškiai neteisingai nustatė arba yra pagrįstas įstatymo pažeidimu, tada Federalinis Teismas gali tai ištaisyti.

Galimybę kreiptis į Federalinį Teismą reglamentuoja Konstitucijos 191 straipsnis. Jo 1 dalyje įtvirtinta, kad tai nustatoma įstatymu. Jame gali būti nurodyta, kad kreipimasi gali

20 Giovanni Biaggini, *BV Kommentar Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft. 2. Auflage* (Zürich: Orell Füssli, 2017), 1451.

21 Ulrich Häfelin, Walter Haller, Helen Keller, Daniela Thurnherr, *Schweizerisches Bundesstaatsrecht. 10. Auflage* (Zürich: Schulthess Verlag, 2020), 681.

22 *Ibid.*, 682.

riboti ieškinio suma. Sprendžiant ypač svarbius teisinius klausimus, teisė kreiptis negali būti ribojama, nors tam tikra ieškinio suma ir nebūtų pasiekta (191 str. 2 d.). Įstatyme taip pat gali būti nustatyta, kad tam tikrų sričių klausimais į Federalinį Teismą taip pat negali būti kreipiamasi, o aiškiai nepagrįstiems skundams spręsti gali būti numatytas supaprastintas procesas (191 str. 3 ir 4 d.).

Asmenys, norintys kreiptis į Federalinį Teismą, turi iš esmės keturias teises gynimo priemones: tris standartinius (įprastus) skundus (skundus civilinėse bylose, baudžiamosiose bylose, viešosios teisės bylose) ir papildomą (subsidiarų) konstitucinį skundą. Visi trys standartiniai skundai gali būti pateikti vienodais skundais: netinkamas įstatymo taikymas ir konstitucinių teisių pažeidimas. Tai supaprastina teisinį procesą ieškantiems teisingumo. Jei įprastas skundas nepriimtinas, kantonų paskutinės instancijos teismų sprendimai gali būti skundžiami papildomu konstituciniu skundu. Šia teisine priemone galima skųstis tik dėl konstitucinių teisių pažeidimo.

Pagal Konstitucijos 188 straipsnio 2 dalį Federalinio Teismo struktūrą ir jo darbo tvarką reglamentuoja įstatymas. Federalinio Teismo įstatymas (toliau – FTĮ)²³ numato, kad jį sudaro 35–45 paprasti federaliniai teisėjai ir ne visą darbo dieną dirbantys federaliniai teisėjai; jų skaičius sudaro ne daugiau kaip 2/3 paprastų teisėjų skaičiaus. Federacinis Susirinkimas nutarimu nustato teisėjų skaičių.

Šiuo metu Federalinį Teismą sudaro 40 narių, taip pat yra 18 teisėjų, dirbančių ne visą darbo dieną. Federalinio Teismo teisėjus renka Federacinis Susirinkimas 6 metų kadencijai, atsižvelgdamas į kalbinius, regioninius (teritorinius) ir dalykinius kriterijus, taip pat vadovaudamasis pagrindinių politinių partijų proporcingo atstovavimo principu²⁴. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Šveicarijos visuomenėje tokia Federalinio Teismo teisėjų rinkimo tvarka sukelia daug kritikos ir pagrindinis klausimas – ar parlamento rinkimai nekelia grėsmės teisėjų nepriklausomumui. Viena vertus, raginama panaikinti parlamento rinkimus ir nustatyti, kad teisėjus renka nepriklausomas ekspertų komitetas. Kita vertus, teigiama, kad toks parlamentinis teisėjų išrinkimas net padidina Teismo legitimumą visuomenėje, nes jis išrenkamas jų pačių atstovų²⁵.

Šiuo metu Federalinio Teismo teisėjais yra išrinkti 3 itališkai, 14 prancūziškai ir 23 vokiškai kalbantys teisėjai. Federalinio Teismo teisėjams netaikomas kadencijų skaičiaus apribojimas. Po šešerių metų kadencijos jie gali būti perrinkti ir praktiškai paprastai yra perrenkami. Vis dėlto FTĮ detalizuoja, kad teisėjai netenka įgaliojimų tų metų, kai jiems sukanka 68 metai, pabaigoje.

23 „Bundesgesetz vom 17. Juni 2005 (Stand am 1. Februar 2024) über das Bundesgericht (Bundesgerichtsgesetz, BGG)“; Schweizerische Eidgenossenschaft, žiūrėta 2024 m. gegužės 9 d., <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/218/de>.

24 P. Tschannen teigimu, teisėjų rinkimuose Federacinis Susirinkimas savo noru vadovaujasi partijų proporcingo atstovavimo principu. Federalinio Teismo sudėtis iš esmės atitinka parlamento jėgų pusiausvyrą. Federacinis Susirinkimas nori užtikrinti, kad ir politinėms kryptims Teisme būtų atstovaujama proporcingai. Nors pozityvioji teisė suteikia teisėjams daug veiksmų laisvės interpretuojant ir išaiškinant teisės tekstus, vis dėlto negalima atmesti galimybės, kad teisėjų požiūris veikia jų sprendimų priėmimo praktiką (Pierre Tschannen, *Staatsrecht der Schweizerischen Eidgenossenschaft. 5. Auflage* (Bern: Stämpfli Verlag AG, 2021), 543).

25 *Ibid.*, 536.

Federalinio Teismo teisėju gali būti renkami visi, kurie turi teisę balsuoti federaliniuose reikaluose (FTĮ 5 str. 1 d.). Teisinio išsilavinimo nereikia, tačiau iki šiol buvo išrenkami tik teisės kvalifikaciją turintys asmenys²⁶. Teisėjai, taip pat ir dirbantys ne visą darbo dieną, negali priklausyti Federaciniam Susirinkimui arba Federalinei Tarybai ir negali turėti jokių kitų darbo santykių su konfederacija. Jie negali vykdyti veiklos, kuri trukdo atlikti oficialias pareigas, trukdo teismo nepriklausomumui ar reputacijai, taip pat negali profesionaliai atstovauti trečiosioms šalims Federaliniame Teisme (FTĮ 6 str. 1, 2 d.).

Federacinis Susirinkimas Federalinio Teismo teikimu iš visų teisėjų išrenka pirmininką ir jo pavaduotoją, kurių kadencija yra dveji metai ir galimas vienas perrinkimas. Pirmininkas vadovauja ir visam teismui, ir administracinei komisijai²⁷, atstovauja Federaliniam Teismui išorėje.

Teisėjai prisiekia prieš pradėdami eiti pareigas, kad būtų įsitikinta, jog jie sąžiningai atliks savo pareigas. Priešaišką duoda tame Federalinio Teismo skyriuje, kuriame pirmininkauja Federalinio Teismo pirmininkas (FTĮ 10 str.).

Federalinį Teismą organizaciniu požiūriu sudaro aštuoni skyriai: du civilinės teisės skyriai, keturi viešosios teisės skyriai ir du baudžiamosios teisės skyriai. Subsidiariūs konstituciniai skundai priskiriami viešosios teisės skyriui, kuriame bylą nagrinėja 1, 3 arba 5 teisėjai²⁸. Federalinio Teismo organizaciniai padaliniai sprendimus, nutarimus priima absoliučia balsų dauguma, o balsams pasiskirsčius po lygiai lemia pirmininko balsas. Beje, susilaikyti balsavimo metu neleidžiama (FTĮ 21 str.).

2023 m. Federalinis Teismas turėjo 7 558 bylas (ankstesniais metais – 7 392) ir išsprendė 7 420 bylų²⁹ (ankstesniais metais – 7 138), t. y. beveik 300 bylų daugiau, ir tai iš dalies nulėmė tai, kad nuo 2023 m. liepos 1 d. buvo padidintas teisėjų skaičius nuo 38 iki 40 ir įgyvendintos Federalinio Teismo restruktūrizavimo priemonės³⁰. Tačiau iš visų išnagrinėtų bylų subsidiarių konstitucinių bylų buvo tik 375 bylos. Paminėtina, kad vidutinė proceso trukmė (nuo skundo gavimo iki galutinio sprendimo priėmimo) Federaliniame Teisme buvo 195 dienos. Tačiau vidutinė proceso dėl subsidiarių konstitucinių skundų trukmė – 77 dienos, tokio pobūdžio bylos paprastai nagrinėjamos iki 1 mėn., retesniais atvejais iki 3 mėn., ypač retai nagrinėjimas trunka ir 6, 12 mėn. ar net virš dvejų metų³¹.

Akcentuotina, kad bylos procesas Federaliniame Teisme išsiskiria tuo, jog įstatymo ar

26 Tschannen, *supra note*, 24:541.

27 Administracinę komisiją sudaro Federalinio Teismo pirmininkas, jo pavaduotojas ir ne daugiau nei kiti trys teisėjai, kuriuos dvejų metų kadencijai renka Federalinio Teismo visuotinis teisėjų susirinkimas. Galimas vienas perrinkimas. Administracinės komisijos kompetencija yra Teismo administravimas, todėl, pvz., rūpinasi Teismo darbuotojų mokymu, paskiria teisėjus į skyrius Pirmininkų konferencijos prašymu ir pan. Be to, Pirmininkų konferenciją sudaro Federalinio Teismo skyrių pirmininkai.

28 Pavyzdžiui, 2023 m. 309 bylas išnagrinėjo vienas teisėjas, 60 bylų – trijų teisėjų kolegija ir 5 bylas – penkių teisėjų kolegija. Penkių teisėjų kolegija sprendžia skundus dėl kantonų dekretų, dėl kurių turi būti surengiamas referendumas, ir dėl kantonų sprendimų dėl iniciatyvos priimtumo arba reikalavimo surengti referendumą.

29 Iš kurių 358 bylos (4,8 %) italų k., 2656 bylos (35,8 %) prancūzų k. ir 4406 bylos (59,4 %) vokiečių k.

30 „Geschäftsbericht des Bundesgerichts 2023“, Bundesgericht, Žiūrėta 2024 m. gegužės 9 d., https://www.bger.ch/files/live/sites/bger/files/pdf/Publikationen/GB/BGer/de/BGer-GB23__BGer_DE_Web.pdf

31 *Ibid.*

Teismo nustatyti terminai yra stabdomi tam tikrais nustatytais laikotarpiais, kaip antai: septynios dienos prieš Velykas ir septynios dienos po Velykų imtinai; nuo liepos 15 d. iki rugpjūčio 15 d. imtinai; ir nuo gruodžio 18 d. iki sausio 2 d. imtinai (FTĮ 10 str. 1 d.). Be to, FTĮ išskiria bylų sąrašą, kai ši taisyklė dėl terminų stabdymo netaikoma (pvz., balsavimo teisės ar viešųjų pirkimų teisės klausimais).

Galiausiai paminėtina, kad Federaliniame Teisme iš išnagrinėtų subsidiarių konstitucinių bylų daugiausia buvo susijusių su skolų išieškojimu ir bankrotu, prievolių teise, šeimos teise, pilietinėmis teisėmis, užsieniečių teisėmis, mokesčiais ir atleidimu nuo mokesčių, nuosavybės teise³².

2. Konstitucinė kontrolė Austrijos Respublikoje

Jau buvo užsiminta, kad Austrijos Konstitucijoje pirmąkart Europoje, dar 1920 m., buvo įtvirtintas konstitucinės kontrolės institutas, davęs pradžią kontinentinėje Europoje šiuo metu paplitusiam koncentruotos konstitucinės kontrolės modeliui, kuris dažnai vadinamas ir austriškuoju modeliu³³. „Tai pirmasis konstitucinis teismas pasaulyje, tam tikra prasme tapęs pavyzdžiu, į kurį atsižvelgiant Europoje buvo įkurti kiti konstituciniai teismai. Todėl kontinentinėje Europoje paplitęs koncentruotos konstitucinės kontrolės modelis dažnai vadinamas „austriškuoju modeliu“ arba personifikuojant „Kelseno modeliu“³⁴.

Minėta, kad šiuo metu Austrijos Respublikoje galioja dar iki Antrojo pasaulinio karo, t. y. 1920 m. spalio 1 d. priimta Konstitucija, oficialiai vadinama Federaliniu konstituciniu įstatymu (vok. *Bundes-Verfassungsgesetz*). Konstitucijoje įtvirtinti pagrindiniai principai, nusakantys Austriją esant demokratine, teisine ir federacine valstybe. Prie jų taip pat priskirtinas valdžių padalijimo ir respublikinio valstybės valdymo principas.

Šiuo metu Konstitucinio Teismo statuso pagrindai nustatyti Konstitucijos 137–148 straipsniuose. Pagal Konstitucijos 148 straipsnį išsamus Konstitucinio Teismo darbo tvarkos ir jo struktūros reguliavimas yra nustatomas specialiaame federaliniame įstatyme³⁵ ir jo pagrindu Konstitucinio Teismo priimtame Konstitucinio Teismo darbo reglamente³⁶. „

Skirtingai negu Administracinio Teismo, Konstitucinio Teismo narių skaičius yra

32 Įdomu tai, kad dirbtinio intelekto (AI) srityje Federaliniame Teisme veikia savarankiškai sukurta dirbtiniu intelektu pagrįsta programa, skirta anonimizuoti sprendimus. Todėl Federalinis Teismas glaudžiai bendradarbiauja su kolegijomis ir universitetais kurdamas AI.

33 „Tokį pirmumą greičiausiai lėmė šios šalies ir apskritai teisės raidai daug davusio jau minėto Austrijos teisės teoretiko Hanso Kelseno (1881–1973) darbai, kuriuose jis pabrėžia, kad teisė ir būtent Konstitucija reguliuoja net savo pačios kūrimą, tad neišvengiamai toks savęs reguliavimas neatsiejamas nuo kontrolės mechanizmo plėtojimo.“ Plačiau žr.: Hans Kelsen, *Grynoji teisės teorija* (Vilnius: Eugrimas, 2002).

34 Louis Favoreu, *Konstituciniai teismai*, vertė E. Jarašiūnas (Vilnius: Garnelis, 2001), 38.

35 „Verfassungsgerichtshofgesetz 1953 – VfGG, StF: BGBl. Nr. 85/1953 (WV), Fassung vom 16.05.2024“, žiūrėta 2024 m. gegužės 16 d., <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000245>.

36 „Kundmachung des Bundeskanzleramtes vom 12. Oktober 1946, betreffend die Geschäftsordnung des Verfassungsgerichtshofes, StF: BGBl. Nr. 202/1946, Fassung vom 16.05.2024“, žiūrėta 2024 m. gegužės 16 d., <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000208>.

įtvirtintas Konstitucijoje. Pagal 147 straipsnio 1 dalį jį sudaro pirmininkas, jo pavaduotojas, dvylika teisėjų ir šeši pakaitiniai nariai. Teisė skirti visus teisėjus yra suteikta Federaliniam Prezidentui (147 str. 2 d.). Kandidatus pateikia arba Federalinė Vyriausybė, arba Nacionalinė Taryba, arba Federalinė Taryba³⁷. Taikoma tokia formulė: Federalinė Vyriausybė teikia teismo pirmininko, pirmininko pavaduotojo, šešių teisėjų ir trijų pakaitinių narių, Nacionalinė Taryba – trijų teisėjų ir dviejų pakaitinių narių kandidatūras, Federalinė Taryba – trijų teisėjų ir vieno pakaitinio nario kandidatūras³⁸. Konstitucijos 147 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad trijų narių ir dviejų pakaitinių narių nuolatinė gyvenamoji vieta – už sostinės Vienos ribų. O įstatymo lygmeniu reglamentuojama, kad pirmininkas, vicepirmininkas ir mažiausiai trys nuolatiniai referentai ir mažiausiai du pakaitiniai nariai privalo turėti nuolatinę gyvenamąją vietą valstybės sostinėje. Konstitucijos 147 straipsnio 3 dalyje nustatyti reikalavimai kandidatams: baigtos teisės arba teisės ir politikos mokslų studijos ir ne mažesnė nei dešimties metų teisinio darbo patirtis. Konstitucinio Teismo teisėjo pareigų nesuderinamumo reikalavimai nustatyti Konstitucijos 147 straipsnio 4 ir 5 dalyse. Pagal tai Konstitucinio Teismo nariais negali būti šie pareigūnai: Federalinės Vyriausybės arba federalinės žemės vyriausybės, Europos Parlamento arba bet kurio kito Tautai atstovaujančio susirinkimo nariai; tiems šių susirinkimų ir Europos Parlamento nariams, kurie buvo išrinkti į įstatymų leidybos instituciją arba paskirti į pareigas konkrečios trukmės kadencijai, toks pareigų nesuderinamumas taikomas iki kadencijos pabaigos. Konstitucinio Teismo nariais taip pat negali būti politinės partijos tarnautojai arba joje pareigas einantys asmenys.

Konstitucijoje įtvirtintas teisėjų nepriklausomumo principas (87 str. 1 d.). Amžiaus riba, iki kurios Konstitucinio Teismo nariai gali eiti savo pareigas, nustatyta Konstitucijos 147 straipsnio 6 dalyje: tų metų, kuriais teisėjui sukanka septyniasdešimt metų, gruodžio 31 dieną baigiasi jo paskyrimo į pareigas laikas. Konstituciniam Teismui vadovauja pirmininkas, jo nesant jį pavaduoja pavaduotojas, o šiam irgi negalint eiti pareigų jį pavaduoja vyriausias pagal amžių Vienoje reziduojantis Konstitucinio Teismo narys.

Konstitucinis Teismas sprendimus priima plenumuose. Šio Teismo skirstymas į senatus nėra numatytas. Priimant sprendimus turi dalyvauti Teismo pirmininkas arba jo pavaduotojas ir mažiausiai aštuoni nariai, o kai kuriais atvejais pakanka pirmininko ir keturių narių dalyvavimo (pavyzdžiui, pagal Konstitucijos 137 straipsnį priimant sprendimus dėl tokių piniginių pretenzijų federacijai, žemėms, apygardoms, municipalitetams ir municipalitetų asociacijoms, kurios negali būti nei nagrinėjamos įprastame teismo procese, nei nutraukiamos administracinės justicijos sprendimu). Sprendimai priimami posėdyje dalyvaujančių narių balsų dauguma. Pirmininkas balsuoja tik tuo atveju, jei balsai pasiskirsto po lygiai. Akcentuotina, kad teisėjai neturi teisės paskelbti atskirąją nuomonę. „Teismas nuolat

37 Federacinė valstybės sandara nulėmė ir dvejų rūmų parlamento, kurį sudaro Nacionalinė Taryba (*Nationalrat*) ir Federalinė Taryba (*Bundesrat*) įtvirtinimą. Taigi įstatymų leidžiamąją valdžią Austrijoje federacijos lygmeniu įgyvendina parlamentas – Nacionalinė Taryba kartu su Federaline Taryba (24 str.).

38 Milda Vainutė, „Austrijos Respublikos konstitucinė sistema“, iš *Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 75.

neposėdžiauja. Praktiškai yra nusistovėjusi ketvirčio metų sesijų sistema (kovo, birželio, spalio ir gruodžio mėnesiais), dirbant apytiksliai po tris savaites. Tai paaiškinama tuo, kad teisėjai gali dirbti ir kitą darbą.³⁹

Aptariant Konstitucinio Teismo procedūras paminėtina, kad prašymai (skundai) turi būti pateikiami raštu (popierine arba elektronine forma). Pagal Konstitucijos 144 straipsnio 2 dalį „Konstitucinis Teismas iki bylos nagrinėjimo gali nuspręsti atmesti prašymą, jeigu jis akivaizdžiai neturi galimybės jį patenkinti arba jeigu nutarimu nesitikima išaiškinti kokios nors konstitucinės problemos.“⁴⁰

Konstituciniam Teismui yra suteikti gana įvairūs įgaliojimai (137–145 str.). L. K. Adamovich, B.-Ch. Funk, G. Holzinger ir S. L. Frank teigimu, jie funkcinio požiūriu pirmiausia skirti federacinės ir teisinės valstybės principams įgyvendinti⁴¹. „Pirmajam ypač pasitarnauja klausimų, susijusių su kompetencijos padalijimu, kilus ginčui tarp federacijos ir federalinių žemių arba tarp federalinių žemių (138 str. 1 d. 3 punktas). Tai reiškia, kad Konstitucinis Teismas yra įgaliotas prižiūrėti, kaip laikomasi nustatytos federacinės pusiausvyros. Be to, Konstitucinis Teismas sprendžia, kai kreipiasi Federalinė Vyriausybė arba žemės vyriausybė, siekiant nustatyti, kam, t. y. federacijai ar žemei, pagal kompetenciją priklauso išleisti atitinkamą teisės aktą ar jį įgyvendinti (138 str. 2 d.). Tokiu atveju yra vykdoma teisės aktų kontrolė *a priori*. Šiuo atveju Konstitucinis Teismas tikrina įstatymų ir kitų teisės aktų projektus. Taigi galima teigti, kad federacijos ir žemių klausimais Konstitucinio Teismo įgaliojimai gali būti trejopi: negatyvių ir pozityvių ginčų tarp federacijos ir žemių suregulavimas, prevencinė įstatymų atitikties Konstitucijai kontrolė ir federalinių bei žemių įstatymų kontrolė *a priori* vyriausybių iniciatyva.“⁴²

Kiti šio Teismo įgaliojimai susiję su teisėtumo principo įgyvendinimu. Šis principas yra įtvirtintas Konstitucijos 18 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad visas viešasis administravimas yra grindžiamas įstatymo nuostatomis. Tai reiškia, kad įstatyme turi būti tiksliai suformuluotos taisyklės, o įgyvendinimo aktuose galimi tik minimalūs patikslinimai.

Dar kita Teismo įgaliojimų grupė susijusi su svarbiausiais politiniais, administraciniais ir profesiniais rinkimais (141 str.). Konstitucinis Teismas nagrinėja skundus dėl Federalinio Prezidento rinkimų, Tautai atstovaujančių institucijų, Europos Parlamento ir įstatymuose numatytų profesinių sąjungų institucijų (jos atstovų susirinkimo) rinkimų; skundus dėl rinkimų į žemės vyriausybę ir municipalitetų vykdomosios valdžios institucijas; dėl Tautai atstovaujančios institucijos arba Europos Parlamento narių, atstovaujančių Austrijos Respublikai, atstatydinimo ir kt. Skundas, be kita ko, gali būti grindžiamas esą neteisėtomis rinkimų procedūromis. „Konstitucinis Teismas leidžia ginčyti rinkimų rezultatus, jeigu atstatydintas narys įrodo, kad rinkimuose buvo neteisėtų veiksmų, turėjusių įtakos

39 Vainiūtė, *supra note*, 38.

40 Darijus Beinoravičius ir kt., *Pasaulio valstybių konstitucijos. I tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 361.

41 Ludwig K. Adamovich, Bernd-Christian Funk, Gerhart Holzinger, Stefan Leo Frank, *Österreichisches Staatsrecht, Band 3: Staatliche Organisation. Lehrbuch, 3. Auflage* (Wien, New York: Springer-Verlag, 2014), 293.

42 Milda Vainiūtė, „Austrijos Respublika (pratarmė)“, iš *Pasaulio valstybių konstitucijos: mokslškai komentuoti vertimai. I tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 262.

jų rezultatams⁴³.

Pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalį Konstitucinis Teismas taip pat priima sprendimus kompetencijos atskyrimo bylose kilus ginčams tarp teismų ir administracinių institucijų; ginčiuose tarp bendrosios kompetencijos teismų ir administracinių teismų arba tarp Administracinio teismo, taip pat Konstitucinio Teismo ir kitų teismų; ginčiuose tarp federacijos ir žemės arba žemių tarpusavio ginčiuose. Konstitucinis Teismas, gavęs Federalinės Vyriausybės arba žemės vyriausybės sprendimą, taip pat nustato, ar įstatymas arba jo vykdymas priklauso federacijos arba žemės kompetencijai.

Konstitucinis Teismas taip pat sprendžia ir dėl tarptautinių sutarčių atitikimo Konstitucijai klausimus (140a str.).

Jau minėta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia ir konstitucinės atsakomybės klausimus. Taigi Konstitucinis Teismas tiria bylas, kuriose yra prašoma patvirtinti aukščiausiųjų federalinės arba žemių valdžios institucijų pareigūnų konstitucinę atsakomybę už teisės pažeidimus, padarytus jiems einant oficialias pareigas (142 str. 1 d.). Konstitucijos 142 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad konstitucinė atsakomybė gali būti taikoma Federaliniam Prezidentui dėl Federalinės Konstitucijos pažeidimo, o prašymą gali teikti Federacinis Susirinkimas, nutaręs balsavimu, Federalinei Vyriausybei ir pagal atsakomybę jai prilygintų valdžios institucijų pažeidimo padarymo – Nacionalinė Taryba, nutarusi balsavimu; dėl Austrijos atstovo Taryboje padaryto įstatymo pažeidimo klausimais, kuriuos reguliuoti priklauso federacijos kompetencijai, – Nacionalinė Taryba, nutarusi balsavimu; dėl Austrijos atstovo Taryboje padaryto įstatymo pažeidimo klausimais, kuriuos reguliuoti priklauso žemių kompetencijai, – vieningai sutarę visi landtagai (žemių parlamentai) (142 str. 2 d.). Toliau šiame Konstitucijos straipsnyje reglamentuojami ir žemių vyriausybių narių, savivaldos institucijų (gubernatorių), žemių mokyklų valdybos pirmininkų arba vykdomųjų pirmininkų konstitucinės atsakomybės klausimai.

Svarbius įgaliojimus Konstitucinis Teismas turi tikrinant įstatymus ir nutarimus *a posteriori* atitikties Konstitucijai požiūriu. Pagal Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalį Konstitucinis Teismas sprendžia dėl įstatymų atitikties Konstitucijai 1) teismo prašymu; 2) *ex officio*, jei jam reikėtų taikyti įstatymą nagrinėjamoje byloje; 3) asmens prašymu, kai jis mano, kad dėl įstatymo prieštaravimo Konstitucijai buvo pažeistos jo teisės. Taip pat Konstitucinis Teismas nagrinėja prašymus dėl federalinių įstatymų atitikties Konstitucijai, kai to prašo žemės vyriausybė, viena trečioji Nacionalinės Tarybos narių arba viena trečioji Federalinės Tarybos narių; dėl žemių įstatymų atitikties Konstitucijai Federalinės Vyriausybės prašymu arba, jei tai numatyta žemių įstatymuose, vienos trečiosios landtago narių prašymu.

Pagal Konstitucijos 139 straipsnį Konstitucinis Teismas tiria ir nutarimų, kuriuos priima tam tikros federalinės arba žemių institucijos, atitiktį Konstitucijai, kai to prašo minėto straipsnio 1 dalyje įvardyti subjektai (teismas, asmenys, kurie mano, jog dėl teisės akto prieštaravimo Konstitucijai buvo pažeistos jų teisės, federalinės institucijos ir kt.).

Iš esmės Konstitucinio Teismo nutarimas dėl įstatymo paskelbimo prieštaraujančiu

43 Beinoravičius ir kt., *supra note*, 40: 359.

Konstitucijai (teisinės galios panaikinimo) įsigalioja tos dienos, kurią jis paskelbiamas federaliniame arba žemės įstatymų leidinyje, pabaigoje (tos dienos vidurnaktį). Konstitucinis Teismas savo nutarime taip pat gali nustatyti maksimalų 18 mėnesių terminą įsigaliojoti nutarimui, kuriuo įstatymo teisinė galia panaikinama, kad jis įsigaliojotų tik pasibaigus šiam terminui, o įstatymų leidėjas turėtų galimybę imtis priemonių panaikinti bet kokią teisės spragą, kuri atsirastų dėl įstatymo paskelbimo prieštaraujančiu Konstitucijai.

Iš Konstitucinio Teismo 2022 m. veiklos ataskaitos⁴⁴ matyti, kad vis dėlto skundai prieglobsčio teisės klausimais sudarė apie 43,5 % naujų bylų atsižvelgiant į bendrą 2022 m. gautų bylų skaičių. Pavyzdžiui, prieglobsčio teisės klausimais 2022 m. iš viso buvo pradėtos nagrinėti 1867 bylos, iš praėjusių metų nagrinėtos 708 bylos (iš viso 2575 bylos), o 2083 bylos buvo išnagrinėtos galutinai⁴⁵. Procesas (skaičiuojant nuo skundo gavimo iki sprendimo priėmimo) tokio pobūdžio bylose Konstituciniame Teisme 2022 metais truko 146 dienas, kiek mažiau nei penkis mėnesius; prieglobsčio bylose vidutinis nagrinėjimo laikas būdavo 128 dienos. O vidutinė procedūros trukmė 2022 metais kitose bylose buvo 138 dienos. Konstitucinio Teismo sprendimų įgyvendinimo tvarka yra nustatyta Konstitucijos 146 straipsnyje. Pagal tai Konstitucinio Teismo nutarimus dėl 126a⁴⁶, 127c 1p.⁴⁷ ir 137⁴⁸ straipsniuose nurodytų prašymų įgyvendina bendrosios kompetencijos teismai. „Rūpintis kitų Konstitucinio Teismo nutarimų vykdymo priežiūra yra Federalinio Prezidento pareiga. Pagal Federalinio Prezidento nurodymus juos vykdo jo nuožiūra paskirtos federalinės arba žemių valdžios institucijos, įskaitant federalinę kariuomenę. Federaliniam Prezidentui prašymus prižiūrėti tokių nutarimų įgyvendinimą teikia pats Konstitucinis Teismas. Pirmiau minėtų Federalinio Prezidento nurodymų, jeigu juos vykdyti yra įgaliojota federacija arba jos valdžios institucijos, nereikia kontrasignuoti pagal 67 straipsnį.“⁴⁹

3. Konstitucinė kontrolė Vokietijos Federacinėje Respublikoje

Šiuo metu Vokietijos Federacinėje Respublikoje galiojanti Konstitucija – tai 1949 m. gegužės 23 d. priimtas Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas (toliau – ir PĮ). „Pagrindinio Įstatymo 20 straipsnio, kuris dar vadinamas „sutrumpinta konstitucija“ 1

44 „Tätigkeitsbericht des Verfassungsgerichtshofes 2022“, Verfassungsgerichtshof Österreich, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://www.vfgh.gv.at/verfassungsgerichtshof/publikationen/taetigkeitsberichte.de.html>.

45 Galima palyginti, kad 2022 m. Austrijos Konstituciniame Teisme priimti 4555 sprendimai.

46 Jeigu iškyla Audito rūmų ir juridinio asmens nuomonių skirtumų (121 str. 1 d.) dėl teisės nuostatų, reglamentuojančių Audito Rūmų jurisdikciją, aiškinimo, sprendimą federalinės Vyriausybės arba žemės vyriausybės arba Audito rūmų prašymu priims Konstitucinis Teismas. Visi juridiniai asmenys privalo leisti Audito rūmams atlikti auditą pagal Konstitucinio Teismo teisinę išvadą.

47 Jeigu federacinėje žemėje buvo įsteigta Žemės audito rūmai, žemės konstitucinis įstatymas gali nustatyti: 1. Konstitucijos 126a straipsnio pirmąjį sakinį atitinkantį reguliavimą, su sąlyga, kad šiuo atveju taip pat taikomas Konstitucijos 126a straipsnio antras sakiny.

48 Konstitucinis Teismas priima nutarimus dėl tokių piniginių pretenzijų federacijai, žemėms, savivaldybėms ir savivaldybių asociacijoms, kurios negali būti nei nagrinėjamos įprastame teismo procese, nei išsprendžiamos administracinės institucijos sprendimu.

49 Beinoravičius ir kt., *supra note*, 40: 362.

dalyje yra įtvirtinti pagrindiniai Vokietijos Federacinės Respublikos konstitucinės santvarkos principai. Šiame straipsnyje skelbiama Vokietijos Federacinę Respubliką esant demokratine ir socialine federaline valstybe. Pagrindinio įstatymo 28 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad federalinių žemių konstitucinė santvarka turi atitikti respublikinės, demokratinės ir socialinės teisinės valstybės principus.⁵⁰

„Ypatingą vietą Vokietijos Federacinės Respublikos teismų sistemoje užima Federalinis Konstitucinis Teismas (*Bundesverfassungsgericht*), kuris pirmąkart Vokietijos istorijoje buvo įtvirtintas tik priėmus Pagrindinį Įstatymą⁵¹. Jo konstituciniam statusui būdinga tai, kad lyginant su kitais aukščiausiais Federacijos teismais, jis, viena vertus, yra teismas, kita vertus, aukščiausias konstitucinis organas. Tai – savarankiška Federacijos institucija, turinti ypatingus įgaliojimus ir todėl vadinama Konstitucijos sergėtoja ir jo oficialia aiškintoja, stabilumo garantu, arbitru konstituciniuose ginčiuose tarp Federacijos valstybinių institucijų, tarp Federacijos ir federalinių žemių, politinio ir visuomeninio gyvenimo taikintoja⁵². Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas yra pagal Pagrindinio Įstatymo 92 straipsnį yra teisminės valdžios dalis. Tai – teismas, kuris sprendžia konstitucinius ginčus, kai į jį kreipiasi, tokius įgaliojimus turintys subjektai⁵³.

„Taigi Federaliniam Konstituciniam Teismui Pagrindiniame įstatyme nėra skirtas atskiras skyrius, jo statusą, kaip ir kitų federalinių teismų, reglamentuoja IX skyrius (92–104 str.). Federalinio Konstitucinio Teismo teisėjų rinkimo procedūras, jo teiseną ir kitus klausimus reglamentuoja Federalinio Konstitucinio Teismo įstatymas (*Bundesverfassungsgesetz*), kuris buvo priimtas įgyvendinant Pagrindinio įstatymo 94 straipsnį.⁵⁴

„Federalinį Konstitucinį Teismą sudaro 16 narių, tarp kurių yra pirmininkas ir jo pavaduotojas. Teisėjai pasiskirsto į dvejus rūmus arba senatus, turinčius po aštuonis narius.⁵⁵ Kiekvienam senatui pagal minėto įstatymo § 14 nustatyta tam tikra kompetencija. Trumpai tariant, pirmojo senato vienas svarbiausių įgaliojimų – spręsti ginčus dėl teisės aktų nuostatų atitikties pagrindinėms teisėms – sprendžia dėl piliečių konstitucinių skundų pagrindinių teisių klausimais, o antrajam senatui priskiriama spręsti ginčus, susijusius su valstybės organizavimo klausimais, taip pat ginčus tarp valstybės valdžios institucijų, federalinės ir žemių vyriausybių. Pirmajam senatui pirmininkauja Teismo pirmininkas, antrajam – jo pavaduotojas⁵⁶. Pagal Federalinio Konstitucinio Teismo § 16 tais atvejais, kai vienas senatas nori nukrypti nuo tos pozicijos, kurią kitas senatas jau suformavo savo sprendime,

50 Milda Vainiūtė, „Vokietijos Federacinė Respublika (pratarinė)“, iš *Pasaulio valstybių konstitucijos: moksliskai komentuoti vertimai. III tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 1269.

51 Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas buvo įkurtas 1951 m.

52 Alfred Katz, *Staatsrecht: Grundkurs im öffentlichen Recht*, 12., überarbeitete Auflage (Heidelberg, 1994), 246.

53 Vainiūtė, *supra note*, 50: 1281.

54 *Ibid.*

55 *Ibid.*

56 Nuo 1986 m., atsižvelgiant į didelį Teismo darbo krūvį, sudaromos kelios grupės po tris teisėjus, kurios sprendžia teisingumo klausimus konkrečiosios normų kontrolės ir konstitucinių skundų atvejais.

suformuojamas plenumas, kurį sudaro visi, t. y. 16 teisėjų⁵⁷.

„Ypatingas Federalinio Konstitucinio Teismo statusas suponuoja aukštus reikalavimus asmenims, kurie gali būti šio teismo teisėjais. Pagrindinio Įstatymo 94 straipsnio nuostatas detalizuoja Federalinio Konstitucinio Teismo įstatymo § 2, kuriame nustatyta, kad kiekvieno senato trys teisėjai turi būti renkami iš aukščiausiųjų federalinių teismų, kuriuose jie turi būti išdirbę mažiausiai trejus metus“⁵⁸. Pagal šio įstatymo § 3 šio teismo teisėju gali būti renkamas asmuo, sulaukęs 40 metų amžiaus, kuris gali būti renkamas Bundestago nariu, kuris pateikė pasižadėjimą tapti Federalinio Konstitucinio Teismo nariu ir kuris yra tinkamas būti teisėju pagal Vokietijos Respublikos teisėjų įstatymą⁵⁹. Jie negali priklausyti Bundestagui, Bundesratui, federalinei vyriausybei ar atitinkamoms federalinių žemių institucijoms. Teisėjų įgaliojimų laikas – dvylika metų, jie yra renkami tik vienai kadencijai, o pareigas gali eiti tik iki 68 metų amžiaus⁶⁰ net jei 12 metų kadencija dar yra nepasibaigusi.

Pagal Pagrindinio įstatymo 94 straipsnio 1 dalį Federalinių Konstitucinių Teismą sudaro federaliniai teisėjai ir kiti nariai. Pusę šių narių, taigi aštuonis, renka Bundestagas⁶¹, pusę – Bundesratas⁶². Bundestagas renka teisėjus netiesiogiai, t. y. juos renka Bundestago rinkiminis komitetas, kurį sudaro dvylika narių. Šis komitetas sprendimą priima dviejų trečiųjų balsų dauguma, t. y. išrinktu laikomas tas teisėjas, kuris surenka mažiausiai aštuonis balsus. Bundesratas išrenka kitus aštuonis teisėjus taip pat dviejų trečiųjų balsų dauguma. Išrinktą teisėją į pareigas skiria Federalinis prezidentas, o paskyrimo metu išrinktas teisėjas turi duoti priesaiką Federaliniam prezidentui (Federalinio Konstitucinio Teismo įstatymo (toliau – FKTĮ) 10, 11 str.)⁶³.

„Federalinio Konstitucinio Teismo įgaliojimai yra įtvirtinti Pagrindiniame įstatyme, tačiau, kaip nurodoma Pagrindinio įstatymo 93 straipsnio 2 dalyje, jis gali nagrinėti ir kitus atvejus, kurie nustatyti federaliniame įstatyme, t. y. Federalinio Konstitucinio Teismo įstatyme. Taigi Pagrindiniame Įstatyme nėra pateiktas išsamus šio Teismo įgaliojimų

57 Milda Vainiūtė, „Vokietijos Federacinės Respublikos konstitucinė sistema“, iš *Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 1008.

58 *Ibid.*

59 Gali būti renkami žmonės, kurie yra ne tik ne jaunesni nei 40 metų ir yra Vokietijos piliečiai, bet jie turi būti arba sėkmingai išlaikę abu valstybinius teisės egzaminus, arba eiti teisės profesoriaus pareigas Vokietijos universitete.

60 Vainiūtė, *supra note*, 57: 1008.

61 „Bundestagas yra vienintelė Tautos atstovybė ir vienintelė tiesiogiai demokratinio būdu laisvuose ir lygiuose rinkimuose legitimuota konstitucinė institucija, įstatymais nustatanti funkcijas ir įgaliojimus kitoms Federacijos institucijoms, jei jie jau nėra nustatyti Pagrindiniame įstatyme. Jo įgaliojimai tiesiogiai numatyti Pagrindiniame įstatyme. Jam suteikti svarbūs įgaliojimai įstatymų leidybos srityje, jam skirta tokia funkcija kaip vykdamosios valdžios kontrolė, ypač federalinės vyriausybės, taip pat reprezentacinė funkcija, jam skirta dalyvauti sudarant kitas konstitucines institucijas.“ (Vainiūtė, *supra note*, 57: 1113).

62 Dėl Bundesrato „federalinės žemės dalyvauja leidžiant įstatymus ir valdant Federaciją, taip pat sprendžia Europos Sąjungos reikalus. Jis pirmiausia ikūnija valstybės federalinį elementą, tarnauja tam, kad būtų užkirstas kelias dualizmui tarp Federacijos ir federalinių žemių“ (Vainiūtė, *supra note*, 57: 986).

63 „Bundesverfassungsgerichtsgesetz (BVerfGG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 11. August 1993 (BGBl. I S. 1473), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 12. April 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 121) geändert worden ist“, žiūrėta 2024 m. gegužės 16 d., <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BjNR002430951.html>.

katalogas – visi įgaliojimai įtvirtinti minėto įstatymo § 13.⁶⁴

„Federalinio Konstitucinio Teismo įgaliojimai skirstytini į kelias grupes. Visų pirma, pagal Pagrindinio įstatymo 93 straipsnio 1 dalies 1 punktą Federaliniam Konstituciniam Teismui patikėta nagrinėti aukščiausių Federacijos institucijų ginčus (ne tik federalinio prezidento, federalinės vyriausybės, Bundestago ir Bundesrato, bet ir Bundestago deputatų frakcijų, atskirų deputatų ar politinių partijų) dėl kompetencijos turinio ir apimties, kurią atskiriems organams suteikia Pagrindinis Įstatymas. Pareiškėjas tokiu atveju turi nurodyti, kokios jam Pagrindiniame Įstatyme numatytos teisės arba pareigos suinteresuoto asmens buvo pažeistos arba kurioms keliama grėsmė. Tai yra būtina kreipimosi sąlyga. Terminas, per kurį turi būti kreipiamasi, yra šeši mėnesiai nuo to momento, kai pareiškėjui tapo žinoma apie atliktus veiksmus arba jų neatlikimą. Jei kreipimasis atitinka šias svarbiausias sąlygas, Federalinis Konstitucinis Teismas privalo tikrinti, ar pareiškėjo teisės tikrai buvo pažeistos (pvz., deputato statusas pagal Pagrindinio Įstatymo 38 straipsnio 1 dalį). Jeigu kreipimasis pagrįstas, Federalinis Konstitucinis Teismas pagal Federalinio Konstitucinio Teismo įstatymo § 67 1 dalį priima sprendimą, t. y. konstatuoja Konstitucijos pažeidimą, bet suinteresuotam asmeniui neduoda jokių įpareigojimų, nepanaikina tų priemonių, kurių buvo imtasi. Kita vertus, kaip nustatyta minėto įstatymo § 31 1 dalyje, visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos yra įpareigosios laikytis Federalinio Konstitucinio Teismo sprendimų.“⁶⁵

„Federalinis Konstitucinis Teismas taip pat yra įgaliojamas spręsti, ar teisės normos atitinka aukštesnės galios teisės normas. Skiriama abstrakčioji ir konkrečioji teisės normų kontrolė. Abstrakčioji teisės normų kontrolė tarnauja tam, kad Federacijos ir federalinių žemių įstatymų leidėjas būtų saistomas federalinės teisės, galiausiai – Pagrindinio Įstatymo. Šią kontrolę gali inicijuoti federalinė vyriausybė, federalinės žemės⁶⁶ vyriausybė arba trečdalis Bundestago narių. Toks kvorumas suteikia Bundestago opozicijai galimybę „pakoreguoti“ pralaimėjimus balsuojant Bundestage. Taigi, kaip minėta, tokiu atveju sprendžiama, ar federalinė teisė ar federalinės žemės teisė suderinama su Pagrindiniu įstatymu ir ar federalinės žemės teisė suderinama su kita federaline teise (93 str. 1 d. 2 punktas P!). Svarbi sąlyga, kad tokiu atveju būtų pradėtas procesas Federaliniame Konstituciniame Teisme, yra subjektų, turinčių teisę kreiptis į šį teismą, buvimas bei konkretūs nuomonių skirtumai arba abejonės. Abstrakčiosios teisės normų kontrolės atveju nenustatomi jokie terminai. Jei Federalinis Konstitucinis Teismas konstatuoja, kad federalinė teisė nesuderinama su Pagrindiniu Įstatymu, o žemės teisė – su Pagrindiniu Įstatymu arba federaline teise, įstatymas paskelbimas negaliojančiu. Toks Federalinio Konstitucinio Teismo sprendimas

64 Vainiūtė, *supra note*, 57: 1009.

65 *Ibid.*

66 Jau minėta, kad Vokietija yra federacinė respublika. Tokią šios valstybės sandaros formą pirmiausia nulėmė istorinės aplinkybės. Vokietijos federalizmo ypatybė yra ta, kad jos subjektai – federalinės žemės – yra suvereniios valstybės. Tiesa, jų valstybinė valdžia tam tikrose srityse yra apribota, tačiau pripažinta Federacijos, o ne kilusi iš jos. Visos federalinės žemės, nesvarbu, kokio dydžio jų teritorijos ar kokia jų ekonominė padėtis, teisiniu požiūriu yra lygios vienos kitoms ar santykiuose su Federacija. Vokietijos Federacinę Respubliką sudaro 16 federalinių žemių.

turi įstatymo galią ir skelbiamas specialiaame leidinyje („*Bundesgesetzblatt*“).⁶⁷ Federalinis Konstitucinis Teismas taip pat atlieka išankstinę tarptautinių sutarčių konstitucingumo kontrolę.

O „konkretei teisės normų kontrolė (100 str. 1 d. PĮ) gali būti atliekama tada, kai tai susiję su konkrečiu teisiniu ginču, kurio išsprendimas priklauso nuo tikrinamos teisės normos⁶⁸. Kreiptis į Federalinį Konstitucinį Teismą šiuo atveju turi teisę visi teismai. Tyrimo objektas – įstatymai, kurie buvo priimti po Pagrindinio Įstatymo įsigaliojimo⁶⁹. Jei teismas turi taikyti įstatymą, kuris priimtas iki Pagrindinio Įstatymo įsigaliojimo, dėl jo atitikties Pagrindiniam Įstatymui turi nuspręsti pats teismas. Toks skirtingas reguliavimas paaiškinamas tuo, kad ne kiekvienas teismas gali paskelbti federalinį įstatymą arba federalinės žemės įstatymą prieštaraujančiu Pagrindiniam Įstatymui. Priešingu atveju būtų pažeista Pagrindinio Įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kad teismai yra saistomi įstatymų, tuo pačiu būtų pažeistas ir valdžių padalijimo principas. Taigi jei taikomas įstatymas, kuris buvo priimtas prieš įsigaliojant Pagrindiniam Įstatymui, jį gali koreguoti pats teismas, nes toks įstatymas buvo išleistas įstatymų leidybos organo, kuris nebuvo saistomas Pagrindinio Įstatymo⁷⁰. Teismas aptariamuoju atveju į Federalinį Konstitucinį Teismą gali kreiptis tuo atveju, jei jis įsitikinęs, kad įstatymas antikonstitucinis. Turi būti nurodomos ir tokio įsitikinimo priežastys, ir Federalinio Konstitucinio Teismo sprendimo svarba ta prasme, kad, pripažinus teisės normą negaliojančia, teismo proceso baigtis būtų kitokia. Jei teismas kreipimesi pateikia pakankamai motyvų, Federalinis Konstitucinis Teismas priima sprendimą dėl teisės klausimo, bet ne dėl konkretaus teisinio ginčo. Sprendimo galia tokia pat, kaip ir abstrakčiosios teisės normų kontrolės atveju.“⁷¹

Minėta, kad jei Federalinis Konstitucinis Teismas įstatymą paskelbia negaliojančiu, tokiu atveju gali būti atnaujinamas baudžiamasis procesas dėl teisiškai įpareigojančio baudžiamojo nuosprendžio, grindžiamo norma, kuri prieštarauja Pagrindiniam Įstatymui. Kitais atvejais sprendimai, kurių nebegalima apskųsti, lieka nepakitę, bet ir jų vykdymas nėra leistinas (FKTĮ 79 str.)⁷².

Taigi, Federalinio Konstitucinio Teismo sprendimo *ex tunc* galia apsiriboja tik galiemybe peržiūrėti įsigaliojusius baudžiamuosius nuosprendžius. Siekiant išvengti nepageidaujamų retroaktyvių įstatymo pripažinimo niekiniu (negaliojančiu *ab initio*) padarinių, Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje buvo sukurta alternatyvi sprendimo dėl nekonstitucingumo forma: 1) konstatuojama, kad teisės aktas prieštarauja

67 Vainiūtė, *supra note*, 57: 1009–1010.

68 „Panašią procedūrą Federalinis Konstitucinis Teismas atlieka ir tada, kai teisiniame ginče kyla abejonių, ar tarptautinės teisės norma yra sudedamoji federalinės teisės dalis ir ar ji asmeniui tiesiogiai sukuria teises ir pareigas.“ (PĮ 100 str. 2 d.).

69 Žr. PĮ 145 str. 2 d.

70 Ingo von Münch, Ute Mager, *Staatsrecht I: Staatsorganisationsrecht unter Berücksichtigung der europarechtlichen Bezüge*. 7., *völlig neubearbeitete Auflage* (Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2009), 311.

71 Vainiūtė, *supra note*, 57: 1010.

72 „Bundesverfassungsgerichtsgesetz (BVerfGG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 11. August 1993 (BGBl. I S. 1473), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 12. April 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 121) geändert worden ist“, žiūrėta 2024 m. gegužės 16 d., <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BjNR002430951.html>.

Pagrindiniam Įstatymui, bet nepaskelbiama, kad jis yra niekinis *ab initio* (vok. *blosse Unvereinbarerklärung*); 2) konstatuojama, kad įstatymas „dar atitinka Konstituciją“ (vok. „*noch verfassungsmäßig*“), o įstatymų leidėjui išaiškinama būtinybė pakeisti teisinį reguliavimą taip, kad jis visiškai atitiktų Pagrindinį Įstatymą; 3) konstatuoja, kad įstatymas neprieštarauja Pagrindiniam Įstatymui, jeigu yra interpretuojamas Konstitucinio Teismo nurodytu būdu, t. y. Pagrindinį Įstatymą atitinkantis interpretavimas (vok. *verfassungskonforme Auslegung*)⁷³. „Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas taip pat nagrinėja ginčus, kilusius dėl federalinių santykių: dėl federacijos ir federalinių žemių teisių ir pareigų, ypač federalinėms žemėms vykdant federalinę teisę ir federalinę priežiūrą (93 str. 1 d. 3 punktas, 84 str. 4 d. 2 sakiny s PĮ), taip pat kitus (tik konstitucinius) Federacijos ir federalinių žemių ginčus, kilusius tarp įvairių federalinių žemių arba kurioje nors federalinėje žemėje, jei nėra nustatyta kitokia teisinio nagrinėjimo tvarka (93 str. 1 d. 4 punktas PĮ).“⁷⁴

„Federalinis Konstitucinis Teismas, kaip paskutinė nacionalinė instancija, vaidina svarbų vaidmenį ginant piliečių teises ir laisves: Pagrindinio įstatymo 93 straipsnio 1 dalies 4a punkte nurodyta, kad kiekvienas asmuo, manantis, kad viešosios valdžios institucijos pažeidė vieną iš pagrindinių jo teisių arba vieną iš teisių, nurodytų 20 straipsnio 4 dalyje, 33, 38, 101, 103 ir 104 straipsniuose, gali paduoti konstitucinį skundą⁷⁵. Juo skundžiami asmens teisių ir laisvių pažeidimai padaryti įstatymais, kitais aktais, tačiau pagrindinė dalis ginčų, kuriuos prašoma nagrinėti teisme, kyla dėl administracinių aktų ir ypač dėl teisinių institucijų aktų. Taigi konstitucinis skundas daugeliu atvejų leidžia užgincyti Aukščiausiojo Teismo sprendimą, o tai leidžia Federaliniam Konstituciniam Teismui tam tikra prasme tapti aukščiausiaja teismine institucija, kuri įgaliota užtikrinti, kad visi federaliniai aukščiausieji teismai vienodai interpretuotų konstitucines normas. Taigi Federalinis Konstitucinis Teismas gali daryti įtaką Vokietijos teisės sistemai, taip pat civilinei ir baudžiamajai teisei⁷⁶. Konstitucinį skundą gali teikti ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys, kurie dėl savo specifinės prigimties gali būti konstitucinių teisių ir laisvių subjektai. Pabrėžtina, kad konstitucinis skundas Vokietijos Federaliniame Teisme yra pagrindinė skaičiaus požiūriu vada nagrinėti bylas.“⁷⁷ Kasmet Konstitucinis Teismas išnagrinėja apie 5000 konstitucinių skundų, o nuo pat jo įkūrimo 1951 m. Teismas išnagrinėjo daugiau nei 252 000 konstitucinių skundų⁷⁸. 2023 m. Konstitucinis Teismas gavo 4828 skundus, paklausimus, iš kurių 4296 buvo konstituciniai skundai, 33 – abstrakčioji ir konkrečioji teisės normų kontrolė

73 Viktorija Staugaitytė, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų teisinė galia laiko požiūriu“, *Jurisprudencija* 77, 69 (2005): 68.

74 Vainiūtė, *supra note*, 57: 1011.

75 Konstitucinio skundo institutas Vokietijoje įtvirtintas ne iš karto, t. y. 1949 m. Pagrindiniame Įstatyme tokios nuostatos dar nebuvo, ji atsirado tik 1969 m. sausio 29 d. pakeitus Pagrindinį įstatymą.

76 Favoreu, *supra note*, 34: 57.

77 Vainiūtė, *supra note*, 57: 1011.

78 „Jahresbericht 2023“, Bundesverfassungsgericht, žiūrėta 2024 m. gegužės 14 d., <https://www.bundesverfassungsgericht.de/DE/Presse/jahresberichte/jahresberichte.html>.

pagal konstitucinių institucijų ar teismų paklausimus, 432 laikinosios nutartys⁷⁹ (be pagrindinio teismo proceso), 67 – kitos procedūros (dėl rinkimų teisėtumo patikrinimo ar konstitucinių institucijų ginčų). Be to, vidutinė bylų nagrinėjimo trukmė Federaliniame Konstituciniame Teisme yra iki metų. Už konstitucinį skundą nereikia mokėti žyminio ar kitokio mokesčio. Federalinė Vyriausybė 2023 metų vasarą dar tik rengė atitinkamus teisės aktų projektus, kad konstitucinius skundus ateityje būtų galima teikti ir elektroniniu būdu⁸⁰.

„Konstitucinių skundų grupei pagal Pagrindinio įstatymo 93 straipsnio 1 dalies 4b punktą taip pat priskirtini bendruomenių ir bendruomenių susivienijimų skundai, jeigu įstatymu pažeistos savivaldos teisės pagal 28 straipsnį, o pažeidus federalinių žemių įstatymus – tik tada, jei skundas negali būti pateiktas federalinės žemės konstituciniam teismui.“⁸¹

„Paminėtini ir Federalinio Konstitucinio Teismo įgaliojimai pareiškiant kaltinimą federaliniam prezidentui (61 str. PĮ) ir federaliniams teisėjams (98 str. 2 d. PĮ). Federalinis Konstitucinis Teismas taip pat sprendžia klausimus dėl politinių partijų veiklos konstitucingumo (21 str. 2 d.). Pastebima, kad tokia nuostata kitose demokratinėse valstybėse konstitucijose nesutinkama ir yra siejama su Vokietijos praeitimi⁸². Iki šiol Federalinis Konstitucinis Teismas uždraudė dviejų partijų veiklą: Socialistinės Reicho partijos (*Sozialistische Reichspartei – SRP*)⁸³ ir Vokietijos Komunistų partijos (*Kommunistische Partei*

79 Kad būtų priimta laikinoji nutartis, nebūtina, kad pagrindinės bylos procesas jau vyktų. Pakanka, kad toks skundas dar galėtų būti pateiktas ir kad jis nuo pat pradžių nebūtų nepriimtinas ar akivaizdžiai nepagrįstas. Atskira laikinosios teisės apsaugos procedūra registruojama atskiru bylos numeriu (BvQ) procesų registre. Jei pagrindinė byla jau nagrinėjama, o skubus prašymas taikyti laikinąsias teisinės apsaugos priemones pateikiamas tuo pačiu metu arba vėliau, skubios bylos numeris bus toks pat kaip ir pagrindinės bylos. Dažniausi skubūs prašymai yra pateikiami konstitucinio skundo procese (BvR). Jei pagrindinė byla jau nagrinėjama, laikinoji nutartis taip pat gali būti priimta *ex officio*, t. y. be suinteresuotų asmenų prašymo. Kad būtų priimta laikinoji nutartis, būtina, kad tai būtų skubus atvejis siekiant išvengti rimtų nepatogumų, užkirsti kelią gresiančiam smurtui ar dėl kitos svarbios bendros gerovės priežasties. Vykdydamas pagreitintą procesą dėl laikinosios nutarties, Federalinis Konstitucinis Teismas paprastai nenagrinėja, ar pagrindinė byla gali būti sėkminga, o pasveria pasekmes, kurios kiltų, jei laikinoji nutartis nebūtų priimta, bet pagrindinė byla būtų sėkminga, ir yra vertinamos pasekmės, kurios atsirastų, jei laikinoji nutartis būtų priimta, bet pagrindinė byla būtų nesėkminga. Jei pagrindinė byla nuo pat pradžių yra nepriimtina arba akivaizdžiai nepagrįsta, tada laikinoji nutartis nebegalima ir nereikia pasverti pasekmių. Laikinoji nutartis taikoma siekiant suteikti laikinąją teisinę apsaugą, siekiant užkirsti kelią nepalankioms aplinkybėms prieš priimant sprendimą pagrindiniu klausimu, kurio vėliau nebegalima panaikinti. Pavyzdžiui, jei asmuo prieštarauja neišvengiamam jo iškeldinimui iš buto, Federalinis Konstitucinis Teismas gali laikinai uždrausti iškeldinimą, kol priims atitinkamą sprendimą pagrindiniu klausimu („Jahresbericht 2023“, Bundesverfassungsgericht, žiūrėta 2024 m. gegužės 14 d., <https://www.bundesverfassungsgericht.de/DE/Presse/jahresberichte/jahresberichte.html>).

80 „Jahresbericht 2023“, Bundesverfassungsgericht, žiūrėta 2024 m. gegužės 14 d., <https://www.bundesverfassungsgericht.de/DE/Presse/jahresberichte/jahresberichte.html>.

81 Vainiūtė, *supra note*, 57: 1011.

82 Hans Wolfgang Arndt, Walter Rudolf, *Öffentliches Recht: Grundriss für das Studium der Rechts- und Wirtschaftswissenschaften. 15., überarbeitete Auflage* (München: Verlag Franz Vahlen, 2007), 39–40.

83 Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo Pirmojo senato 1952 m. spalio 23 d. sprendimas (*BVerfGE 2, 1*).

*Deutschlands – KPD).*⁸⁴

„Konstitucinis Teismas taip pat yra rinkimų teismas, tačiau rinkimų ginčus nagrinėja tik apeliacine tvarka: pagal Pagrindinio įstatymo 41 straipsnį tikrinti rinkimų rezultatus yra Bundestago kompetencija, jis taip pat gali priimti sprendimą dėl Bundestago deputato mandato netekimo, tačiau tokį sprendimą galima apskųsti Federaliniam Konstituciniam Teismui. Pagal Pagrindinio įstatymo 18 straipsnį, jei yra piktnaudžiaujama kai kuriomis teisėmis, jų gali būti netenkama, o tai skelbia Federalinis Konstitucinis Teismas, tačiau ši nuostata turi ypač menką praktinę reikšmę.“⁸⁵

„Federalinis Konstitucinis Teismas bylas sprendžia laikydamasis tam tikrų proceso taisyklių. Paminėtina, kad kreipimaisi turi būti pateikiami raštu. Posėdžiai paprastai vieši, taikomas žodiškumo principas. Senatas gali priimti sprendimus dalyvaujant ne mažiau kaip šešioms teisėjams. Paprastai sprendimai priimami paprasta balsų dauguma, išskyrus atvejus, kai atimamos pagrindinės teisės, konstatuojamas partijos veiklos prieštaravimas Pagrindiniam Įstatymui ir dėl Prezidento apkaltos. Tam reikalinga dviejų trečiųjų balsų dauguma. Jei balsai pasiskirsto po lygiai, negali būti konstatuojamas prieštaravimas nei Pagrindiniam Įstatymui, nei kitai federalinei teisei.“⁸⁶

„Federalinio Konstitucinio Teismo aktai, kurie priimami žodinio proceso metu, vadinami – sprendimais (*Urteil*), be žodinio svarstymo – nutarimais (*Beschluss*). Teisėjai, kurie svarstant išsakė kitą poziciją ir balsuojant buvo mažuma, gali paskelbti atskirąją nuomonę.“⁸⁷

Galiausiai, užbaigiant nagrinėjamą temą, verta paminėti vieną Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo nutarimą, kuriame suformuluota doktrina dėl konstitucinio teismo teisėjų nešališkumo yra aktuali ne tik Austrijos ir Šveicarijos, bet ir Lietuvos konstitucinės justicijos institucijoms. Susirūpinimas dėl Federalinio Konstitucinio Teismo teisėjo šališkumo kilo po to, kai Teisme buvo nagrinėjamas konstitucinis skundas dėl įvairių Federalinės kriminalinės policijos įstaigos įstatymo nuostatų atitikties Pagrindiniam Įstatymui. Federalinio Konstitucinio Teismo teisėjas informavo bylą nagrinėjusį Pirmąjį senatą, kurio narys yra teisėjas, kad jis eidamas įvairias pareigas nagrinėjo šią temą (klausimą) ir komentavo ją kaip mokslininkas, mokytojas, politinis patarėjas, ekspertas ir kaip įgaliotasis atstovas.

FKTĮ yra nuostatų dėl teisėjo nušalinimo nuo dalyvavimo konkrečioje Teismo procedūroje. FKTĮ 18 straipsnis numato atvejus, kada Federalinio Konstitucinio Teismo teisėjas negali eiti teisėjo pareigų siekiant užtikrinti nešališką ir neutralų sprendimą⁸⁸. Be to, Fede-

84 Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo Pirmojo senato 1956 m. rugpjūčio 17 d. sprendimas (*BVerfGE 5, 85*). Vainiūtė, *supra note*, 57: 1012.

85 *Ibid.*

86 *Ibid.*

87 *Ibid.*

88 Pagal FKTĮ 18 straipsnio 1 dalį, 2 dalį, Federalinio Konstitucinio Teismo teisėjas negali eiti teisėjo pareigų, jei jis veikė tuo pačiu klausimu tarnybiniu ar profesiniu pagrindu. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad sąvoka „tuo pačiu klausimu“ pagal FKTĮ 18 straipsnio 1 ir 2 dalį visada turi būti suprantama konkrečiai, griežtai procedūrine prasme ir aiškina siurai.

ralinio Konstitucinio Teismo teisėjas gali būti nušalintas, jei kyla abejonių dėl jo šališkumo (FKTĮ 19 str.). Ši klausimą sprendžia Teismas neįtraukdamas teisėjo, kuriam pareikštas įtarimas šališkumu. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo likę Pirmojo senato teisėjai 2023 m. spalio 24 d. nutarime konstatavo, kad atskleistos bylos aplinkybės nekelia abejonių dėl atitinkamo Federalinio Konstitucinio Teismo teisėjo nešališkumo nei dėl atskirų aspektų, nei dėl jų tarpusavio sąveikos. Jo kaip įgalioto atstovo dalyvavimas ankstesnėje procedūroje tais pačiais teisiniais klausimais savaime negali sukelti jokių abejonių dėl nešališkumo. Taip yra todėl, kad atstovas pagal įstatymą vykdo vaidmenį, kurio tikslas yra apsaugoti atstovaujamo asmens ar asmenų interesus. Byloje nebuvo pateikta jokių įrodymų, patvirtinančių prielaidą, kad teisėjas palaiko ypatingus glaudžius ryšius su anksčiau atstovauta institucija ir neapsiriboja teisiniu atstovavimu. Vien dalyvavimo teisėkūros procese ir mokslinės nuomonės išreiškimo nepakanka, kad kiltų abejonių dėl nešališkumo. Kad kiltų susirūpinimas dėl šališkumo, turi būti aplinkybių, kurios pateisintų abejones dėl objektyvumo ir nešališkumo. Tai gali būti atvejais, kai aplinkybės kelia nerimą, kad teisėjas dėl asmeninių ar kitų priežasčių jau yra taip pasiryžęs laikytis tam tikros teisinės nuomonės, kad nebegali arba nenori psichiškai nuo jos atitrūkti. Tokių aplinkybių, kurios leistų daryti preliminarų konstitucinį apsisprendimą, šioje byloje nebuvo. Be to, vien tai, kad teisėjas ankstesnėje veikloje pareiškdamas teises nuomones rėmėsi Federalinio Konstitucinio Teismo doktrina atitinkamais klausimais, negali būti suprantamas kaip išankstinis konstitucinis apsisprendimas ir nekelia susirūpinimo dėl teisėjo šališkumo. Teisėjo mokslinė veikla nebuvo skirta paremti nė vienai iš konstitucinės justicijos procese dalyvaujančių šalių. Kalbant apie dėl teisėjo ankstesnį dalyvavimą rengiant ginčijamą įstatymo projektą pasakytina, kad Federalinis Konstitucinis Teismas nurodė, jog nėra jokių įrodymų, kad teisėjas būtų kaip nors įsipareigojęs, ir kad jis visuomenei atrodytų kaip intelektualus dabartinio teisinio reguliavimo koncepcijos pradininkas ar net kaip įnirtingas rėmėjas. Išvardyti federalinio konstitucinio teisėjo veiklai, kuri buvo atlikta prieš jo išrinkimą ir paskyrimą Federalinio Konstitucinio Teismo teisėju, nebuvo būdingos aplinkybės, dėl kurių būtų galima nuogaštai, kad nagrinėjamosiose bylose sprendžiant atitinkamus teisinius klausimus trūks neutralumo, objektyvumo. Be to, jo moksliniai pareiškimai, taip pat atitinkami teisiniai pareiškimai aiškiai nenurodė jokie išankstinio apsisprendimo ar nusistatymo⁸⁹.

Šis sprendimas yra reikšmingas teisės krypties mokslininkams tuo aspektu, kad reikšdami mokslinę nuomonę jie išsaugo tam tikrą akademinę laisvę, o mokslą daro objektyviu, neutraliu. Asmuo, atlikdamas mokslinę analizę ar vykdydamas jam pavestas užduotis kaip įgaliojatas atstovas (praktikas), nepatiria baimės, kad ši jo veikla ateityje galėtų neigiamai paveikti jo karjerą tiek siekiant išrinkimo ir (ar) paskyrimo į atitinkamas pareigas, tiek jau vykdamas darbo funkcijas. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo Pirmojo senato 2023 m. spalio 24 d. nutarimas padeda apsaugoti teisėkūrą ir teisės mokslą nuo teisės profesionalų praradimo, kurie, esant priešingai Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo išvadai nagrinėtoje byloje, atsargiai imtųsi tokios veiklos, jei iš viso nutartų joje dalyvauti.

89 „BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 24. Oktober 2023, - 1 BvR 1160/19 -, Rn. 1-40“, žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d., https://www.bverfg.de/e/rs20231024_1bvr116019.html.

Atitinkamai priimami teisės aktai atsidurtų ties kokybės riba, jei teisėkūroje dalyvautų tik politikai.

Išvados

1. Šveicarijos, Austrijos ir Vokietijos konstitucinės justicijos institucijos užtikrina federalinės teisės viršenybę federacijos subjektų teisės atžvilgiu, sprendžia ginčus tarp federacijos ir federacijos subjektų arba tarp federacijos subjektų.
2. Šveicarijos konstitucinė kontrolė yra išskaidyta (difuzinė), t. y. padalyta ne tik tarp Federalinio Teismo, bet ir kantonų teismų. Viena vertus, konstitucinė kontrolė yra konkreti, nes tiriami individualaus pobūdžio (teisės taikymo) aktai, o parlamento įstatymai ir nutarimai nėra abstrakčios normų kontrolės objektas, kaip ir tarptautinės sutartys bei kantonų konstitucinės normos, kurių konstitucingumą tikrina Federacinis Susirinkimas. Kita vertus, tiek abstrakčios, tiek konkrečios normų kontrolės objektai gali būti kantonų teisės aktai (įstatymai ir nutarimai), savivaldos teisės aktai ir teisės aktai, sudaryti tarp kantonų.
3. Austrijos ir Vokietijos konstituciniai teismai priima sprendimus kompetencijos atskyrimo bylose, dėl tarptautinių sutarčių konstitucingumo kontrolės, sprendžia ir konstitucinės atsakomybės klausimus, dėl įstatymų, nutarimų, kuriuos priima tam tikros federalinės arba žemių institucijos, atitikties Konstitucijai, taip pat nagrinėja tam tikrus rinkimų ginčus.
4. Šveicarijos Federalinio Teismo teisėjų paskyrimas yra sukoncentruotas išimtinai Federacinio Susirinkimo galiose. Austrijos ir Vokietijos konstitucinių teismų teisėjų skyrimo procedūra yra padalyta, t. y. Austrijos Federalinis Prezidentas skiria teisėjus, kurių kandidatūras pateikia Federalinė Vyriausybė, Nacionalinė Taryba ir Federalinė Taryba (parlamentas), o Vokietijos Federalinis Prezidentas taip pat skiria teisėjus į pareigas, kai juos išrenka Bundestagas ir Bundesratas.
5. Šveicarijos Federalinio Teismo kaip Austrijos Konstitucinio Teismo teisėjams netaikomas kadencijų skaičius. Vis dėlto yra amžiaus riba, iki kurio teisėjai eina savo pareigas: Šveicarijos Federalinio Teismo teisėjai netenka įgaliojimų tų metų, kai jiems sukanka 68 metai, pabaigoje, o Austrijos Konstitucinio Teismo teisėjai – tų metų, kuriais teisėjui sukanka 70 metų, gruodžio 31 dieną. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo teisėjų įgaliojimų laikas – 12 metų ir jie yra renkami tik vienai kadencijai, o pareigas jie gali eiti tik iki 68 metų amžiaus net jei 12 metų kadencija dar yra nepasibaigusi.
6. Šveicarijos konstitucinės kontrolės specifika lemia, kad Federaliniame Teisme išnagrinėtų subsidiarių konstitucinių bylų yra vos apie 5 proc., palyginti su bendru Teisme išnagrinėjamų bylų kiekiu, o nagrinėjamų bylų dalykas apima daug teisės šakų. Vidutinė proceso dėl subsidiarių konstitucinių skundų trukmė – 77 dienos. Austrijos Konstituciniame Teisme beveik pusė nagrinėjamų bylų yra susijusios su

prieglobsčio teisės klausimais ir vidutinė proceso trukmė – 146 dienos. Vokietijos Federaliniame Teisme yra gaunama daugiausiai konstitucinių skundų, kurie sudaro beveik 90 proc. visų nagrinėjamų bylų, o vidutinė tokių bylų nagrinėjimo trukmė yra iki vienerių metų.

7. Galiausiai, Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo Pirmojo Senato 2023 m. spalio 24 d. nutarime pateikta konstitucinio teismo teisėjų nešališkumo doktrina atskleidžia, jog teisėjo iki paskyrimo į teisėjo pareigas kaip įgalioto atstovo dalyvavimas ankstesnėje procedūroje tais pačiais teisiniais klausimais ar vien dalyvavimas teisėkūros procese ir mokslinės nuomonės išreiškimas savaime negali sukelti jokių abejonių dėl nešališkumo. Taip yra ir tada, kai teisėjas, ankstesnėje veikloje pareikšdamas teises nuomones, rėmėsi konstitucine doktrina atitinkamais klausimais, negali būti suprantamas kaip išankstinis konstitucinis apsisprendimas ir nekelti susirūpinimo dėl teisėjo šališkumo. Abejonės dėl objektyvumo ir nešališkumo gali kilti tais atvejais, kai aplinkybės kelia nerimą, kad teisėjas dėl asmeninių ar kitų priežasčių yra taip pasiryžęs laikytis tam tikros teisinės nuomonės, kad nebegali arba nenori psichiškai nuo jos atitrūkti arba jei teisėjo mokslinė veikla būtų buvusi skirta paremti vienai iš konstitucinės justicijos procese dalyvaujančių šalių.

SOME ASPECTS OF CONSTITUTIONAL CONTROL IN THE SWISS CONFEDERATION, THE REPUBLIC OF AUSTRIA, AND THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY

Milda Vainiūtė (†)

Mykolas Romeris University, Lithuania

Kristina Kenstavičienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article analyzes the procedure for establishing the institutions of constitutional justice in the Swiss Confederation, the Republic of Austria, and the Federal Republic of Germany, including the requirements for persons seeking to become a constitutional court judge. In addition, not only is the competence of the constitutional justice institutions of the selected countries examined, but also the amount, nature, and duration of the cases examined in the courts in the last year. Finally, the article presents the 24 October 2023 decision of the German Federal Constitutional Court. This ruling reveals the doctrine of impartiality and disqualification of a constitutional court judge, which is relevant not only for constitutional courts, but also for courts of general jurisdiction. The doctrine of the impartiality of judges of the Constitutional Court reveals that the participation of a judge as an authorized representative in a previous procedure on the same legal issues, or their mere participation in the legislative process and the expression of a scientific opinion, cannot by itself raise any doubts about impartiality.*

Keywords: *constitution; constitutional control; institutions of constitutional control.*

Milda Vainiūtė (1962-2024), Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto profesorė, socialinių mokslų (teisė) daktarė. Mokslinių interesų kryptys: žmogaus teisės, konstitucinė ir parlamentinė teisė, valstybės valdžios institucijų organizacija, valstybės santvarka.

Kristina Kenstavičienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto lektorė, socialinių mokslų (teisė) daktarė. Mokslinių interesų kryptys: konstitucinė teisė, valstybės gynybos konstitucinis institutas.

Milda Vainiūtė (1962-2024), professor at the Institute of Public Law at the Law School at Mykolas Romeris University, Doctor of Social Sciences (Law). Research interests: human rights, parliamentary law, organization of the state authorities, state's form.

Kristina Kenstavičienė, Lecturer at the Institute of Public Law at the Law School Mykolas Romeris University, Doctor of Social Sciences (Law). Research interests: constitutional law, constitutional institute of state defense.